

onden, onder-
uiging voor
t er verder

Wat betee-
term in een
ijsgaerig be-
astiek, door
houd gevuld
op speciaal
Maar goed:
i toch wel
ook, als het
neen. Van
een sprake,
kan confor-
antie ge-
die wordt
draagzaam-
men iemand
mt men uit
aar men is
eef daarop
i duidelijker
ie als het

ij spel.
ar een halt
or de ooren

atie.
ij, revolutie
oetijs moet
hebben, dat
echt gedaan
it — daar-
lie ons ver-

id zich be-
t, 31 K.O.?
rgaderingen
hangijzer!
Geloofsbe-
plaatselijke
aar niet de
aad, in art.
in waar de
een tole-
ur legt het
ik op het
ij verwer-
den en alle
d te dienen
a te binden
n zijn. Het
tifica-
32 de ge-
dienstig is
a en te be-
orzaamheid
d, die door
door haar
Wij hand-
den ran
n in art. 32
dan de zes
t de verma-
art. 32: gij
etgeen ons
l heeft!
klaarders".
toch, men
elijken weg
een groot-
ag heusch
is!
kun je je
s door je
uschap niet

rangeeren
te nemen
ur. Vooral
de boemel-
je genoopt
erkrookende
ers zijn is
rooken dat
e tijdens de
e beruchte
stinken niet
de tropen-
moet wor-
g je je dan
oud op een
niste nog
erg je dan

Een nieu-
esloten.
o heel veel
ik er mijn

in gevaar brengen. —Dus, neem eens aan: de synode dwaalt en bindt opnieuw de kerken aan iets, dat strijdt met Gods Woord. Dan mag je de oogen van anderen daarvoor niet openen, zelfs niet voor de ergerlijkste synode-zonden. De synode mag dan wel strijden TEGEN Gods Woord. Maar de bezwaarde mag niet opwekken tot den strijd vóór Gods Woord. Want de eenheid is alles. Dat de synode de eenheid verscheurt, wordt niet overwogen. Als de uiterlijke band maar bewaard wordt. Of dan waarheid en recht ten diepste gekrenkt worden, dat bekommert den „verklaarders" blijken hun verklaring minder.

PAUSEN OF GEZANTEN?

De synode heerscht en blijft heerschen.
Vergeet we nooit het woord van wijlen ds J. C. Stikkel: „een roegerende synode? dat is niet anders dan de paus!"

Een synode pauselijk gezag?
Neen, maar 't is niet meer dan een vergadering van gezanten, met gezanten-opdracht.

Pas hoorde ik, dat leden van de gebonden kerken tot een lid van de vrijgemaakte kerk zelden: „Onze synode heeft het eten laten aanbranden. Héél erg. 't Stonk. Heel Nederland door. Maar als je vrouw het eten laat aanbranden, dan stuur je ze toch niet weg?"

Wat een voorstelling van zaken! Je bent dus als kerken getrouwd met een synode! Daarom kun je er niet van af! O onheilige onnoozelheid!

De synodeleden zijn gezanten. Ze krijgen hun opdracht van de regeeringen. En als de gezanten de wet gaan stellen en van de regeeringen onderwerping eischen? Wel, dan danken de regeeringen de gezanten af. En verscheuren, wat dezen aanvankelijk besloten hebben.

Eén is uw Meester, sprak Christus. En gij zijt allen broeders. En een regeering van den eenen broeder over den anderen? Dat doet het woord van Christus radicaal te niet.

P. D.

Kwade samensprekingen bederven goede zeden

De kanttreenaren geven bij dezen tekst uit 1 Cor. 15: 33b aan, dat deze woorden door den apostel Paulus ontleend zijn aan den heidenschen dichter Menander, en dat de apostel daarmede weerlegt de voorgaande redenen der Epicuristen, aantoonende de schade, die zulke redenen medebrengen.

Het onderwerp der redenen is anno 1950 een ander, doch naar onze overtuiging zijn deze woorden ook ten volle toepasselijk op die samensprekingen, welke een zestel broeders onzer Kerken, naar thans blijkt geruimen tijd hebben gehouden met de Deputaten der kerken, die ons uitwierpen. Ook deze samensprekingen hebben een bepaald zedenbederf aan het licht gebracht. Allereerst moet als zodanig worden aangemerkt, dat de samensprekers hun namen voor de eigen broeders verborgen hielden, en evenmin gedurende al den tijd der samensprekingen aan hun broeders in de kerken iets loslieten over onderwerp en stand der besprekingen. Zij presenteerden zich eerst aan God en menschen, toen zij gezeten waren aan één tafeltje in de Valkenboschkerk in Den Haag, waar een Generale Synode, die hun kerken tegenstond, over hun zaak beraadslaagde.

Toen de Generale Synode onzer kerken te Groningen zich in 1946 bezig hield met de zaak der samenspreking sprak zij uit: „met heel dezen eventueel te verrichten arbeid, gelijk ook met het thans te nemen besluit, zullen de dragers van het ambt aller geloovigen moeten kunnen meeleven, met name in hun geboden". Wij moeten constateeren, dat met heel den door deze zes samensprekers verrichten arbeid niemand der broeders heeft kunnen meeleven, omdat het meeleven hem niet werd gegund en alles voor hem geheim werd gehouden. Ook dat was zedenbederf.

De Generale Synode van Groningen sprak voorts

uit, dat „in de allereerste plaats principiële afbakening der wederzijdsche posities roeping van alle hierbij betrokkenen is, (daarom) zal de te ondernemen arbeid voorloopig beperkt dienen te blijven tot schriftelijke correspondentie, die in haar geheel van den aanvang af beiderzijds zal zijn te publiceren." Tot die principiële afbakening der wederzijdsche posities was wel alle aanleiding. Toen toch de Synode van Utrecht na haar afsluitende handelingen van bindende leerbealissingen en daden van schorsing en afzetting en plaatsing buiten het kerkverband kwam te staan voor de daden van vrijmaking van kerken, ambtsdragers en geloovigen, richtte zij een woord van vermaan, zooals zij het zelf noemde, tot de kerken. In dat woord van vermaan, waaruit wij nu met letterlijke aanhalingen gaan citeeren, wilde zij niet ingaan op de bestrijding van haar leeruitspraken en haar kerk-

Paasch-lof

(Fragment van Ps. 23 naar J. v. d. Vondel)

Dan zal ick al mijn' broed'ren uwen naem
En loffelijcke jaem
Ontvrouwen, en in 't midden van de scheeren,
Die in uw' naem vergaeren,
Verheffen met lofsangen, en muziek,
Ter eere van uw Ryck.
Godveruchtigen, begint nu met gezangen
Eenstemmigh aen te vangen
Van 's hemels lof. O Jakobs afkomst, prijs
Gods almacht, poet en wijs,
Op 't hooft feest. O Isaa waerde zoonen,
Verheft en eert zijn troonen,
Die voor 't gebedt des armen, als hy klopt,
Zijn ooren sluit noch stoppt,
Noch met den neek my aanziet uit zijn kooren,
Maer met genadige ooren
Mijn klaghten hoorde, en in het naere graf
My 't leven weder gaf;
Dies zal uw lof in mijn vergaderingen
Door zuerck en wolcken dringen,
Van Oost tot West. Ick zal voor 't aengezicht
Der vroomen, dier verplicht
Aen mijn belofte, u mijn beloften houden.
Uwe armen en vertrouden
Genieten daer uw heilige offerspijs
En weeten zadt uw' prijs
En eer in al die Godt van harte zoeken:
Die harten, voor geen vloeken
Des doots bevreest, verdueren eeuw en tijt,
Die 't sterfelijk leven sijt.
De volcken, die zoo wijt en zijt gelegen,
Hunn' oirsprong overwoegen,
Zien opgewekt naer 's levens oirsprong om:
En al het redendom
Zal 's hemels juck gehoorzaam helpen draegen,
Al 't heidendom gewaegen
Van zinnen naem, en knielen in het stof,
Voor Godt, en 't hemelsch hof — — —
Gewilligh zich aen zinnen diach begeben,
Genieten 't eeuwigh leven.

rechtelijke besluiten; zij deed dit in die toelichtingen, welke van harentwege verschenen zijn." Zij stond voor haar toelichtingen in. Thans is althans de leerstellige van haar bindende toelichtende kracht beroofd en een stuk met alleen historische, museumwaarde geworden. Er zijn dus thans leeruitspraken zonder toelichting. En van die bezwaarden, althans van sommigen van hen, zonder preciese aanduiding, werd in dat woord van vermaan voorts beweerd, dat wat zij voorstonden „is een leer, die niet in overeenstemming is met de belijdenis der vaders". Zij verklaarde vervolgens van „de oppositie", dat deze „heeft gepoogd en tracht in ons kerkelijk leven tot heerschappij te brengen een beschouwing, welke nimmer in de gereformeerde kerken een rechtmatige plaats heeft gevonden". Zij noemde de Acta van Vrijmaking een stuk met een „schandelijke inhoud".

verstrooiden telkens men te hebben mogen beleven en door God te zijn gebruikt om die vreugden van Zijnenwege te brengen.

Nog wil ik melding maken van een tocht naar Modjokerto: En wel, omdat ik daar voor het eerst een framboesia-patiënt heb gezien. Daardoor kreeg ik concreet te maken met wat onze medische dienst, ook de dienst van het roode kruis voor goeds gedaan heeft aan de bevolking van dit land. Ik zal niet pogen een beschrijving te geven van het been dat ik zag behandelen door een van onze mannen. Die hospitaalsoldaten (hospikken is de militaire uitdrukking) worden gehard tegen wat ze moeten zien. Ik dwong me om te blijven staan toen de korsten van de over heel de lengte van het been voortgevoeten wond werden afgetrokken. Van dat oogenblik kan niemand me meer wijsmaken, dat de kerk geen dokter naar het zendingsveld mag laten komen als het particulier initiatief nog niet op gang gekomen is. Waarmee ik niet gezegd wil hebben, dat het debat over de vraag of de hulpdiensten van de kerk of van een vereniging uit moeten gaan zinloos zou zijn. Integendeel. In de eerste

Zij verklaarde nadrukkelijk, dat zij „geen woord te veel had gezegd en het kwaad, dat nu van verschillende kanten openbaar werd, juist en scherp had gekwalificeerd". Welk kwaad? Dat van „scheurmak-king" en „kerkontbindend werk". Zij vermaande dan ook met allen aandrang dien door haar aldus aangedienden „ontslagen hoogleeraars en afgezetten dienaar des Woords", prof. dr. K. Schilder, met degenen, die met hem den weg van de vrijmaking der kerk insloegen als „verkeerde leidlieden", „niet te volgen" en zij bad „om kloek het hoofd te bieden aan deze revolutionaire beweging, die onder een schoonen schijn, de gemeente des Heeren verwoest". Zij vertrouwde dan ook, dat de kerkleden „de door of namens deze synode geschorste ambtsdragers niet zouden erkennen en wederom ontvangen als wettige ambtsdragers in Gods kerk". Dat laatste was een woordelijke referentie aan en stond dus lijnrecht tegenover dezen oproep uit de Acte van Vrijmaking „de door of namens deze synode geschorste of ontzette ambtsdragers te erkennen en wederom te ontvangen als wettige ambtsdragers in Gods kerk".

Wanneer men eerst zó, niet voor tweeërlei uitleg vatbaar, de Vrijgemaakten heeft aangewezen als scheurmakers, revolutionairen, verkeerde leidlieden, als menschen, die niet als ambtsdragers in Gods kerk erkend mogen worden, en men gaat dan om samenspreking verzoeken, dan is wederzijdsche duidelijke afbakening der posities, dit wil zeggen, nog éénmaal voor God en menschen herhalen en bevestigen wat men heeft gezegd in een duidelijke afbakening der positie over en weer, duidelijke eisch van waarheid en oprechtheid, omdat openbaar worde wat men in feite gelooft aangaande de gemeenschap der heiligen en aangaande de gemeenschap der duivelstrawanten.

En wat hebben nu tegenover deze historisch onaanvechtbare situatie deze zes samensprekers gedaan? Van een publicatie hunnerzijds was geen sprake. Zij lieten de Deputaten publiceren en waren alleen bij die publicatie aanwezig. Noch van den inhoud, noch van het verloop der gehouden vijf samensprekingsvergaderingen maakten zij zelf officieel en gemeenschappelijk iets bekend voordat deze deputaten aan hun Synode gingen rapporteeren. Van een „verklonding van het Woord en van het recht des Heeren ten aanzien van de aan de orde te stellen onderwerpen" is niets gebleken. Zij hebben samen twee formules opgesteld, de ééne kerkrechtelijk en de andere dogmatisch, en daarvan hebben zij aan de deputaten gevraagd: komen die nu met de Vervangingsformule overeen, dan kunnen wij met die Vervangingsformule accoord gaan. Toen daarop het synodale fiat kwam, was voor hen de zaak beslist en hebben zij dat haastje-repje-belijdeniswerk van deze kerken, dat ter vervanging diende van eerder even haastig in elkaar geflansd belijdeniswerk van zestien punten en de leeruitspraken van 1942/3, hoewel met zakelijke handhaving van hetgeen in die bewuste zestien punten en leeruitspraken van 1942/3 werd geleerd, als ook hen bindend aanvaard. Als eenig gespreksthema bleef nog over de vraag: langs welken weg kunnen wij nu met zijn zessen tot hernieuwd kerkelijk samenleven komen met U mannen van de Vervangingsformule en van de Synodocratie. Al dien tijd kwamen de kerken van deze zes samensprekers er niet aan te pas, die werden er zorgvuldig buiten gehouden, opdat alleen zouden kunnen handelen die deputaten en de Generale Synode hunner kerken, vergaderende als eenige Synode over het resultaat van die samenspreking. De zes samensprekers handelden dus geheel los van hun kerken, stelden in de plaats van hun Vrijmaking hun Losmaking uit het verband van de levende kerkelijke gemeenschap, als gemeenschap der heiligen, waarin zij waren begrepen. Zoo ontloopten zij zich in de Valkenboschkerk te Den Haag als revolutionairen, die de orde in de Kerk des Heeren aan hun laars laptten, eigen individualistische wegen gingen bewandelen, ook al verklaarden zij nog zoo

plaats moet medische hulp geen zendingsdienst heeten. In de tweede plaats: als de kerk zich alleen met de evangelieprediking kan bemoeien is dat de juiste situatie. Maar dat zij niet helpen mag zoolang er nog geen vereniging is geloof ik niet. Ook geloof ik niet, dat het toedienen van geneesmiddelen in wezen is het overbrengen van westerse cultuur. Ik geloof, dat het daarvan wel een uiting KAN zijn maar dat het het als zodanig allerminst is. Het is alleen maar zich bedienen van westerse cultuur-PRODUCTEN om daarmee verschrikkelijk lichamelijk lijden weg te nemen. En als de Heere daarvoor de middelen geeft mogen wij niet nalaten ze ook op het zendingsveld te gebruiken.

Dat daardoor gevaar ontstaat dat men zgn. christen wil worden omdat de blanda's die „zending doen" ook over geneesmiddelen beschikken is waar. Maar aan welk goed gebruik van welk ding ook schuilt niet het gevaar in misbruik te ontaarden?

J. P. v. d. STOEL Jr.

braaf dat men als bezwaarde tot taak had zijn „bezwaren alsnog in de kerkelijke weg aanhangig te maken" en daarbij zich moest wachten voor „wijze van optreden en spreken" waardoor de „kerkelijke gemeenschap" in gevaar werd gebracht, waarachter zij goed synodocratisch lieten volgen „zulks ter beoordeeling van de erbij betrokken vergadering", waarmede plein-pouvoir was gegeven zelfs aan de meest corrupte vergadering, die er ooit mocht komen of zijn. Voor hen bestond er geen kerkelijke weg, waarop kerkelijke samensprekingsplicht hen riep tot arbeiden met de broeders in het kerkverband. Terwijl zij bij degenen die ook hen eens betitelden als verkeerde leidslieden, de ernstige zaak te berde brachten, „of het in de jaren voor en tijdens het conflict in onze kerken niet heeft ontbroken aan den drang der liefde, om elkaar ondanks onderlinge verschillen vast te houden", zagen zij er blijkbaar geen been in om zelf van hun kant nu door een duidelijke actie hen los te laten, met wie zij nu deze jaren als broeders in den Heere vereenigd waren in de kerk des Heeren, zoodra maar hun ingedijende formulaties de hooge goedkeuring ginds hadden verkregen. Zoo werd dit geen kerkelijke hereeniging maar een persoonlijke terugkeer tot de synodocratie. En het past dan ook volkomen op het karakter van deze onderhandelingen, dat vervolgens ter Synode te Den Haag die terugkeer van de dwalenden tot de in dezen principieel niet dwalende kerk werd geregeld, voor deze zes en voor degenen, die hun voorbeeld zouden willen volgen. Over hun hoofden werd over hun verleden zonder hun tegenspraak in hun bijzijn het veroordeelende vonnis uitgesproken toen prof. dr K. Dijk één der Deputaten ter Synode-vergadering in Den Haag het blijkens het verslag in Scheps onomwonden uitsprak: „In den stap, dien de broeders deden, ligt de erkenning, dat, al meenden zij de dingen juist te zien, zij niet hadden mogen breken met de Geref. kerken". Zij erkenden scheurmakers te zijn geweest, verkeerde leidslieden, die revolutie hadden bedreven en daarom ook al dien tijd niet waardig waren geweest te zijn erkend als ambtsdragers in Gods kerk.

Doch ook op het onzedelijk karakter van de woorden en handelingen van deze rapporterende Deputaten en de hun beleid goedkeurende Synode moet het licht vallen. Prof. dr Dijk moge dan wel in de discussie ter Synode duidelijke referentie hebben gedaan aan de waardeering van het kerkverbrekend optreden der zes samensprekers, in het rapport van deputaten zelf wordt dienaangaande wijselijk (?) gezweven. Men treft b.v. het woord schorsing en afzetting niet aan in het verslag van dit Rapport aan de pers gegeven.

En voorts bestond men het zonder nadere explicatie of rectificatie mannen, die men voordien schriftelijk had aangewezen als „verkeerde leidslieden", wier gemeenschap „een revolutionaire beweging" werd genoemd, die „de gemeente des Heeren verwoest" nu in hun gemeenschap met den naam „KERK" te vereeren. Wat dat voor een kerk is, die de gemeente des Heeren verwoest en wat dat voor ambtsdragers zijn in die kerk, die niet als wettige ambtsdragers in Gods kerk mogen worden erkend en ontvangen, hebben zij er helans niet bij gezegd. Ook dit werk van Deputaten en van de hen dechargeerende en bevestigende Synode verdient geen andere kwalificatie dan ONZEDELIJK.

Aangezien uit niets de juistheid van dezen terugkeer tot de Synodocratie is gebleken, terwijl de beide ingedijende formules o.l. alleen maar minstens even radicale verwerping verdienen als de Vervangingsformule en wat erom heen hangt, kunnen wij voor onszelf niet anders concluderen dan dit: Zoo was er de loslating van de gemeenschap met de Kerk des Heeren van een zestal mannen, die de gemeenschap gingen zoeken met hen, die Christus in Zijn kerkvergaderend werk hebben tegengestaan en voortgaan tegen te staan in de voltrokken en gehandhaafde uitstooting uit het ambt van hen, die door Hem geroepen waren tot de bediening van het heilig Evangelie en van het hoeden en regeeren van de kudde des Heeren. Zoo bedierven ook in 1950 kwade samensprekingen goede zeden.

P. GROEN.

*• Kalamazoo-Meppel

Ten vervolge op wat we onder dit opschriftje bespraken, nog even dit.

De Y. K. Vellenga (synodocr.) brengt tegen wat wij over het „aanbod" schreven (Heldelb. Cat., II) geen bezwaar in. Maar, nog steeds bezig met de vraag, of God niet een genadige gezindheid jegens ALLE menschen heeft, stelt hij me nog een vraag, waarop ik gaarne antwoord. Als Christus Jeruzalem aanspreekt met het beeld van een hen, die haar klekens bijeenvergaderen wilde onder de vleugels, terwijl ze niet wilden, is dan de aanwending van dit beeld geen bewijs van Gods genadige gezindheid jegens alle geroepenen?

Nu zou ik kunnen aanvoeren: het ging in dit debatje over Gods genadige gezindheid jegens alle menschen, dus in dit geval ook tegenover de Romeinen, Pontius Pilatus, Herodes, den antichrist. Als de V. zegt: „Jegens alle menschen", dan houden we hem graag aan dat woord. En wij vinden het dan niet heelmaal ter zake, als hij zoo met nadruk zich beroept op een daad van Christus tegenover hen, die allemaal destijds nog lid van de eene heilige algemeene messiaansche kerk waren. Want het probleem wordt dan verlegd tot het terrein der roeping, als middel in de administratie van de genade.

Maar na deze opmerking, willen we graag de V. antwoorden. Hij zegt, dat hij de vraag al eens eerder gesteld heeft, zonder antwoord te krijgen. Inderdaad: we dachten aan het bovenstaande. Maar wij willen nu wel zeggen, dat we er ongeveer zoo over denken als Calvin. Die zegt, C.R., 45, 642, en vooral 643: dat hier de toorn aan het woord is (indignatio); dat tusschen de stad en haar leiders verschil gemaakt wordt; en dat haar een bitter verwijt (exprobatio) gemaakt wordt. Duidelijk onderscheidt Calvin tusschen den verzoeningsdienst en de verborgen gezindheid Gods, waarover de tegenstanders der particuliere genade hem lastig vallen. Calvin antwoordt (643/4): wat betreft die gezindheid Gods, wel, men moet zijn „wil" (voluntas), zooals die hier wordt ter sprake gebracht, bezien van uit de uitkomst (effectus). Het gaat in deze plaats, zegt Calvin, niet om Gods verborgen raad.

En als men dan vraagt, of God dan soms tweërlei wil heeft, dan antwoordt hij: dat Gods wil eeng en eenvoudig is (unica et simplex); maar omdat wij niet kunnen doordringen tot den diepen afgrond van Gods verborgen verkiezing, daarom wordt, en dit vanwege onze zwakheid, Gods wil op tweërlei manier ons voorgesteld. Waarom zegt hij, en ik denk hier terug aan wat ik zelf schreef in mijn rede over de wetenschappelijke waarde van den term algemeene genade, waarom zou men hier niet denken aan een anthropomorfe (of -pathische) voorstelling, waarvan men toch in andere gevallen wel degelijk zich rekenschap geeft?

Als dus de V. citaaties aandraagt, niet eens van den laatsten tijd, over een aanbod van genade, dan herinneren wij hem eraan, dat een aanbod van genade nog wat anders is dan een uitvloeisel van genadige gezindheid.

Maar als hij aan het slot vraagt: „zou het op een gegeven oogenblik niet beter zijn te zeggen: we krijgen dit voor onze gedachten niet sluitend in elkaar", dan vraag ik, niet zonder verwondering, me af: waarom zegt de Vellenga dit nog tegen mij, en niet tegen zichzelf? Want ik zelf heb juist dit argument tegen hem gekeerd? Mijn redeneering was: Kuyper wil alles onder één en denzelfden term vangen: genade. Ridderbos (S. J.) eveneens: royaal (de „altijd royale God!"). De Vellenga ook. Toen zei ik tegen hen: gebruik liever twee woorden, dan één: want God spreekt van zichzelf „bifariam" (op twee manieren, zegt Calvin, hierboven aangehaald).

En nu doet de V. net, alsof dit argument tegen mij zich keert. Terwijl hij zelf juist, met zekere gretigheid, afging op den éénen term van den „altijd „royalen God".

Ik herken dien God niet uit de Schrift, en zeg liever: zwijg, als ge niet spreken kunt, en laat dus Gods gezindheid niet uit één woord kennen als altijd royaal. Respondet... voluntatem Dei ab effectu esse considerandum (Calvin: Gods wil is te bezien van uit de uitkomst). K. S.

*• Dr J. Hoek en de confessie

Dr F. L. Bos heeft enkele weken vóór zijn overgang naar de synodocratie het pad gekend door de publicatie van een onjuiste, en dan ditmaal synodocratische sacramentsbeschouwing. Wie de passages wij precies aangeeft uit de schrijvers, die hij citeert, kan desgewenscht het bewijs krijgen, dat ze verkeerd begrepen zijn.

Overigens — dat doet er weinig toe.

Dr J. Hoek is op de vergissingen van dr F. L. Bos gaan steunen voor een nieuw propagandastukje. Het wordt me nog al eens toegezonden; blijkbaar zit het sommigen nog even in de maag. Maar dat is niet nodig. Hoe vaak is het al niet weerlegd? Maar sommigen repeteeren maar — alsof er nooit iets weersproken is.

Zoo schrijft dr J. Hoek, dat art. 33 der geloofsbelijdenis uitspreekt, dat de sacramenten zichtbare teekenen en zegelen zijn van een inwendige en onzienlijke zaak, door middel waarvan God in ons werkt door de kracht des H. Geestes.

Zijn lezers denken nu natuurlijk dat de woorden „door welke" slaan op die inwendige zaak.

Maar dat is een misverstand.

Dan moest er staan: per quam (enkelvoud).

Maar er staat: per quae (meervoud).

De woorden „door welke" slaan op de teekenen en zegelen. Dat is al ettelijke malen herinnerd en een eerste klas gymnasiast kan dat controleeren.

Maar niettemin..... fantaseer maar voort, dr Hoek, en geloof maar gerust, dat men de kerk bouwt door te doen alsof Greijdanus geen belijdenis kan lezen, en u wel.

K. S.

Boekbespreking

Een boek voor onzen tijd

Reeds geruimen tijd is het tweede deel¹⁾ van den loopenden jaargang van de bekende R.B.-Serie in het bezit der abonné's. Tot mijn spijt bleef aankondiging van dit boek in ons blad tot dusver achterwege, mede door misverstand omtrent de methode die hierbij in dit geval moest worden gevolgd. De Redacteur was van oordeel, zooals mij onlangs bleek, dat op mij de taak rustte op de verschijning van dit werk de aandacht te vestigen, daar ik het persklaar gemaakt had. Aan zijn wensch worde bij dezen met vreugde voldaan, al vind ik hierin²⁾ aanstonds aanleiding op te merken, dat hetgeen in het boek geboden wordt geheel en al het werk van Dr Dam is, behalve de vertaling van het grootste deel van het vierde boek der Dialecten van Epictetus.

De schrijver, wijlen Dr R. J. Dam, is aan de abonné's van genoemde serie wel bekend door zijn werk als Rector van het Geref. Gymnasium te Kampen en

¹⁾ Stoa en Litteratuur in het licht der Schrift, door Dr R. J. Dam; verschenen in de R.B.-Serie, Uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes.

²⁾ Het is immers regel, dat elk medewerker eigen werk aankondigt.

als Lector aan de Hoogeschool der Kerken. Met de Professoren Greijdanus en Schilder bleef hij trouw in het vervullen van de door de Kerken verleende opdracht voor de Opleiding tot den Dienst des Woords. Hoe velen zullen niet juist in de jaren van oorlog en kerkstrijd hem hebben gezien en gehoord, als hij trok door het land en in kleiner of grooter kring aanspoorde tot trouw en tevens zoo bemoedigend sprak?

Maar het leven gaat voort en wij vergeten zoo snel. Daarom pogde ik in een inleidend woord de betekenis van het werk van Dr Dam zoowel in de tijden van vrede als in de dagen van strijd te schetsen, opdat de lezers des te beter de bedoeling van zijn geschriften zouden verstaan. Daarom zijn we ook dankbaar, dat een werk, dat door Dr Dam was toegezegd voor de R.B.-Serie, zoover gereed was, dat de Uitgevers aanstonds pogingen ondernamen het alsnog te doen verschijnen.

Helaas moesten we constateeren, dat in de jaren van papiertewijziging door de bevoegde instanties hierop afwijzend werd beschikt. Een feit, dat ons even doet zien, welk een voorrecht door God ons werd geschonken, dat wij weer in volle vrijheid mogen publiceren, wat ons volk noodig heeft.

Noodig heeft. Daarop leg ik gaarne den nadruk. Daarom karakteriseerde ik het werk van Dr Dam als: een boek voor dezen tijd. Stellig zullen er wel abonné's zijn, die met verbazing den inhoud hebben bezien. Het is geen boek om even door te bladeren. Men leze het rustig. En dan kan het rijke vruchten afwerpen.

De lezer wordt hier immers binnengeleid — want we twifelen niet, of aan velen is het terrein min of meer onbekend — in een wereld van heidensche wijsheid door een gids, die hem de doorwerking van deze aan de Schrift vreemde en vijandige gedachten tot in onze dagen doet zien, tot in zijn elgen leven toe. Zoo wordt het duidelijk, welk een wijde kloof er gaapt tusschen de gelijklopende termen in den mond van een heiden en van een schriftgelovige. En scherpe onderscheiding hebben we van noode in onze dagen in de worsteling tegen allerlei humanistische invloeden op vrijwel elk terrein. Hier wordt dan ook geen intellectueel doel nagejaagd. Schrijver beoogt niet slechts inzicht te bieden in de Stoa, maar niet minder ons beter te doen „verstaan en beleven eigen geloofsinhoud".

Wie leven wil naar het Woord, wordt gedwongen te „studeeren". Geen wonder, dat onder ons steeds levendiger wordt het besef, dat methode en inhoud van ons Christelijk onderwijs aller aandacht verdient. Lezing van het boek van Dr Dam zal dit besef niet alleen versterken, maar ook in veel opzichten goeden steun kunnen bieden bij het zoeken naar een oplossing in de vragen, die hier rijzen. Zelf streefde Dr Dam naar een eigen Christelijke didactiek. De vruchten daarvan kunnen we voor een bepaald gebied in dit boek vinden. Het doet ons aanstonds zien, dat vele vragen, die tegenwoordig aan de orde zijn, bijv. inzake de rede van Paulus op den Areopagus en de gemeene gratie, rechtstreeks van invloed zijn op de wijze van behandeling van allerlei leerstof in de scholen. Door het eigen standpunt, dat de schrijver inneemt, zal hij tevens ten aanzien van deze vragen zelf de belangstelling doen herleven.

Omdat aan de opzet van het werk, om behalve Epictetus ook Marcus Aurelius te behandelen, niet kon worden voldaan, werd in overleg met de Uitgevers nog een uitvoerig artikel over Litteratuur toegevoegd. Natuurlijk is door het uitvallen van één der twee Stoïcijnen de bespreking van de wijsheid der Stoa niet volledig te noemen, al vormt de behandeling van Epictetus wel een afgerond geheel. Na een beschrijving van diens leven onder den titel: „Een vergeten leven", volgen de hoofdstukken: De wijsgeer en zijn god, De wijsgeer als goddelijk mensch, De wijsgeer en zijn medemens, De wijsgeer en 's levens goed, De wijsgeer en de dood, De wijsgeer in strijd met zichzelf, Kersteningspogingen en Cynische taal, waarna een vertaling volgt van uitgekozen gedeelten uit de werken van Arrianus, die de leer van Epictetus bevatten. Een overzicht van de in de hoofdstukken besproken plaatsen maakt het den lezer mogelijk, terug te vinden, wat hij omtrent een bepaalde plaats vond opgemerkt. Samen 175 pagg., waarvan de helft wordt gevormd door een bespreking, die telkens ons verwijst naar de Schrift.

In deze toetsing aan de Schrift ligt de waarde van het werk. Dr Dam wees er eens op, hoe in onderwijskringen — en daaronder mogen we zoowel de ouders als de leeraren en onderwijzers verstaan — nogal eens de gedachte wordt gevonden, dat zij die den Heiland maar oprecht belijden, vanzelf wel waarlijk Christelijk onderwijs zullen geven, krachtens hun geheiligde persoonlijkheid. Hij waarschuwde daarbij tegen een onderschatting van de ontzettende macht der duisternis, waardoor het licht heen moet boren.

Hier in de inleiding op het artikel over Litteratuur vinden we eenzelfde gedachte uitgesproken omtrent de moeilijkheid, ook na het verwerven van Schriftuurlijke grondbeginselen, deze toe te passen op concreet literair werk. Wie kent niet de vele vragen, die hier telkens weer worden opgeworpen of ook vanzelf rijzen? Ze worden genoemd in de opschriften boven de verschillende gedeelten: De schoonheid, De kunst van het woord, De kunstenaar als schepper, Inspiratie, „De Kunst om de Kunst", „Tendenz-litteratuur" en littera-

tuur met inhoud o hang, Ee Wordt passing de noodz aard sel niet ber van alge den men va 14) ad komt, w de kenni

EEN HA

Onder kerkblad. Bover tisch, no maar de een onbes volgende, de kerk. Zijn recht Zaterdag waaronder teren, bij welke kor de besluit voor de v wordt m speedig n te regelen Maanda diakenen) d. Wilde de feiten i uitvoerig) v. d. Wil Hij kreeg dagen.

t Antw de Wilde gadering, sloten: br keraad v 8 Maart v delt geno mensprekt Vrijdag Kesteren Vlaarding zonden en van die v voor „aan deputatie kerkeraad paald!

Zaterdag v. Kestere deputatie Gebonde neemt „de G. van K ging al op de outmo leiding on raad uitwa gebeden! Treffend Zaterdag vorige avc leiding va bereids de acte van legd!

Was nie was ook „acte" een zaten nog Toen hebbe heeft over van Prof. je elkaar s tolereren!

Daarna namen op ten! Hand „de amts voor „een genwoordi

's Avond de namen de gebond ouderling den op de deren) eva

Zaterdag leiding va gers op v Westrate nemen. O

doch hij x teraf uit ' en avond Alles bi handelinge kerkatijl haast tot maar klas mensen! roes! Een